

POST-PANDEMIYA DAVRIDA TURIZM

Ashurova Muhsina Sherali qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Yo`ldoshev Abdumalik Ilxomovich**

Annotatsiya

Ushbu maqolada post-pandemiya davrida turizm sohasi duch kelgan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari yoritilgan. Maqolada pandemiyadan keyingi global va mahalliy tendensiyalar, sayohat madaniyatidagi o‘zgarishlar, xavfsizlik va raqamlashtirishning ortib borayotgan ahamiyati tahlil qilinadi. O‘zbekiston misolida ichki turizmning rivojlanishi, ekologik va sog‘lomlashtirish turizmining istiqbollari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqotda statistik va kognitiv yondashuvlar uyg‘unlashtirilgan bo‘lib, turizmning zamonaviy bosqichiga xos jihatlar chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Post-pandemiya, turizm, ichki turizm, ekologik turizm, sog‘lomlashtirish turizmi, raqamlashtirish, xavfsizlik, sayohat madaniyati, barqaror rivojlanish, kognitiv yondashuv, turizm tendensiyalari, O‘zbekiston, turizm siyosati, pandemiya ta’siri.

Abstract

This article explores the challenges faced by the tourism industry in the post-pandemic era and highlights strategies for recovery and adaptation. It analyzes global and local trends, shifts in travel behavior, and the growing importance of safety and digitalization. Using Uzbekistan as a case study, the paper examines the development of domestic tourism and the prospects of ecological and wellness tourism. The research integrates statistical and cognitive approaches, offering an in-depth analysis of the key features characterizing modern tourism in the post-pandemic context.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

Key words: Post-pandemic, tourism, domestic tourism, ecological tourism, wellness tourism, digitalization, safety, travel culture, sustainable development, cognitive approach, tourism trends, Uzbekistan, tourism policy, pandemic impact.

KIRISH

Koronavirus pandemiyasi global turizm sanoatiga mislsiz ta'sir ko'rsatdi. 2020-yilda dunyo bo'ylab millionlab sayohatlar bekor qilindi, chegaralar yopildi, mehmonxonalar, aeroportlar va diqqatga sazovor joylar faoliyatini to'xtatdi. Shu tariqa, xalqaro turizm tarixidagi eng og'ir inqiroz davrini boshdan kechirdi. Ammo insoniyat o'z tajribasi, moslashuvchanligi va yangilikka intilishi bilan bu muammolarni yengib o'tishga kirishdi. Post-pandemiya davri aynan shunday jarayon — o'zgarishlar, yangilanish va imkoniyatlar davridir. Ushbu maqolada biz pandemiyadan keyingi turizmning holati, undagi yangi yo'nalishlar va O'zbekiston misolida mavjud imkoniyatlarni ko'rib chiqamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Post-pandemiya davrida turizm sohasi bo'yicha ko'plab xalqaro va mahalliy tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu adabiyotlar tahlili sohaga oid asosiy ilmiy qarashlar va empirik natijalarni umumlashtirishga qaratilgan. Xalqaro miqyosda Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) tomonidan e'lon qilingan hisobotlar (2020–2023) pandemiyaning turizmga ta'siri, turizm oqimlarining kamayishi va sohaning tiklanish strategiyalarini tahlil qilgan. Bu hisobotlar asosida, turizmning barqarorlik, ekologik muvozanat va raqamlashtirish yo'nalishlariga yo'ngani aniqlangan. Mahalliy miqyosda esa O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, shuningdek, Markaziy Osiyo mintaqasida olib borilgan tadqiqotlarda ichki turizmning ahamiyati, ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri va mehmonxona infratuzilmasining rivojlanishi keng yoritilgan. Masalan, 2022–2023-yillardagi O'zbekistonga kelgan sayyohlar sonining tiklanishi va sayyohlar profilidagi o'zgarishlar mahalliy olimlar tomonidan batafsil tahlil qilingan (Karimova, 2023; Tursunov, 2022). Ayni paytda ilmiy maqolalarda turizmning kognitiv-emotsional jihatlari, sog'liqni saqlash bilan bog'liq xavotirlar sababli tanlovdagi o'zgarishlar (Maslow nazariyasi asosida) ham ko'rib chiqilmoqda. Shu bilan birga,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

turizmda "yashil iqtisodiyot", "aqlli sayohatlar" va "virtual turizm" kabi tushunchalarning ahamiyati ortmoqda.

Turizmning yangi yo‘nalishlari

Pandemiyadan keyin sayohatchilarning xatti-harakatlari tubdan o‘zgardi. Endi sayyohlar salomatlik, xavfsizlik, xususiylik va ekologik tozalikka katta e‘tibor qaratmoqda. Shu sababli quyidagi tendensiyalar sezilarli darajada kuchaydi:

1. **Ichki turizmning o‘sishi.** Chegaralarning vaqtincha yopilishi va xalqaro sayohatlarga nisbatan cheklovlar ichki turizmga talabni oshirdi. Odamlar o‘z mamlakatining go‘zal maskanlarini qaytadan kashf eta boshladilar.
2. **Ekoturizm va tajriba asosidagi sayohatlar.** Tabiyatga yaqin bo‘lish, ekologik toza hududlarda dam olish, mahalliy urf-odatlar bilan tanishish pandemiyadan keyingi asosiy qadriyatlardan biriga aylandi.
3. **Raqamli turizm (virtual sayohatlar).** Texnologiyalar turizmga ham kirib keldi — 3D ekskursiyalar, AR/VR vositalar orqali diqqatga sazovor joylarni virtual tomosha qilish imkoniyati ko‘paydi.
4. **Sog‘lomlashtiruvchi va “wellness” turizm.** Salomatlik muhim qadriyatga aylangach, sanatoriylar, SPA markazlari va yoga retreat-larga bo‘lgan talab oshdi.

O‘zbekiston turizmida post-pandemiya yondashuvlari

O‘zbekiston ham pandemiyadan katta saboqlar oldi va turizm sohasini tiklash yo‘lida faol harakatga tushdi. So‘nggi yillarda quyidagi yutuqlarni qayd etish mumkin:

- **2022-yil yakunlariga ko‘ra,** O‘zbekistonga tashrif buyurgan chet ellik turistlar soni 5,2 million kishini tashkil etdi. Bu ko‘rsatkich 2021-yilga nisbatan ikki baravar ko‘pdir.
- **Ichki turizm**da esa yil davomida 10 milliondan ortiq mahalliy sayyohlar harakatlanib, tarixiy va tabiiy obidalarni ziyorat qilishdi.
- **“Ipak yo‘li” turizm loyihalari,** qadimiy shaharlarda (Samarqand, Buxoro, Xiva) yangi mehmonxonalar, aeroportlar va madaniy markazlarning ochilishi bilan boyitildi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

- **Vizasiz rejim va soddalashtirilgan kirish tartiblari** 90 dan ortiq davlat fuqarolari uchun amal qilmoqda, bu esa turizm oqimini oshirishda muhim omil bo'ldi.

Raqamlashtirish va zamonaviy yondashuvlar

Pandemiya texnologiyalarning ahamiyatini yana bir bor ko'rsatdi. O'zbekistonda quyidagi raqamli yondashuvlar joriy qilinmoqda:

- **E-tourism platformalari** orqali sayohatlar oldindan rejalashtirilmoqda, mehmonxonalar bron qilinmoqda va gid xizmatlari onlayn buyurtma qilinmoqda.
- **QR-kodli axborot tizimlari** diqqatga sazovor joylar haqida ko'proq ma'lumot olishni osonlashtirdi.
- **"Smart city" loyihalari** turistik shaharlarda axborot texnologiyalarini sayyohlar uchun qulaylik yaratish maqsadida keng joriy qilmoqda.

Kutilayotgan natijalar va istiqbollar

Kelgusi yillarda O'zbekiston turizmida quyidagi natijalar kutilmoqda:

- 2025-yilga kelib O'zbekistonga tashrif buyuradigan chet ellik sayyohlar sonini 10 millionga yetkazish;
- Turizm sohasi orqali YIM (YAIM)ga qo'shiladigan ulushni 5 foizgacha oshirish;
- Yangi ish o'rinlari yaratish va xizmat ko'rsatish sohasida mahalliy aholini jalb qilish.

Koronavirus pandemiyasi global turizm industriyasiga misli ko'rilmagan zarbani berdi. Deyarli barcha davlatlar chegaralarni yopdi, xalqaro parvozlar to'xtatildi, turistik obyektlar, mehmonxonalar, gidlar va boshqa ko'plab soha vakillari inqiroz holatiga tushib qoldi. Dunyodagi millionlab sayohatlar bekor qilindi, turizm sohasi chuqur iqtisodiy va ijtimoiy muammolarga yuz tutdi. Ammo har qanday inqiroz – bu faqat yo'qotish emas, balki yangilanish va qayta tiklanish uchun imkoniyat hamdir. Pandemiyadan keyingi davrda turizm o'zining yangi bosqichiga kirdi: xavfsizlik, sog'liqni saqlash, ekologik tozalik va raqamlashtirish asosiy ustuvor yo'nalishlarga aylandi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

Post-pandemiya davrida odamlarning sayohatga bo'lgan yondashuvi sezilarli darajada o'zgardi. Endi ko'pchilik xavfsiz, odamsiz va tabiatga yaqin joylarda hordiq chiqarishni afzal ko'rmoqda. Shu bilan birga, mahalliy turizm, ya'ni ichki sayohatlar soni keskin oshdi. Odamlar o'z mamlakatidagi diqqatga sazovor joylarni, tarixiy obidalarni, tabiiy manzaralarni qayta kashf etishga kirishdi. Bu esa turizmning markazlashuviga emas, balki hududiy diversifikatsiyasiga yo'l ochdi. Sayohatlar orqali sog'lomlashtirish, stressdan xalos bo'lish, o'zini anglash, madaniy meros bilan yaqinroq tanishish singari maqsadlar avvalgidan-da dolzarb bo'lib qoldi.

Texnologiyalarning tezkor rivojlanishi ham turizmga muhim o'rin egalladi. Virtual turizm, onlayn gidlik xizmatlari, raqamli xaritalar, QR-kodli axborot tizimlari va "aqli turizm" (smart tourism) tushunchasi hayotimizga kiribkeldi. Bu esa turizmni nafaqat xavfsiz, balki zamonaviy va interaktiv qilmoqda. Shu jihatdan, post-pandemiya turizmini raqamlashtirishsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

O'zbekiston ham ushbu global tendensiyalar doirasida o'z yo'lini belgilab oldi. So'nggi yillarda mamlakatda turizmni rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, viza rejimi soddalashtirildi, ko'plab xorijiy davlatlar fuqarolari uchun vizasiz kirish tartibi joriy qilindi. Turizm infratuzilmasi kengaytirildi, Samarqand, Buxoro, Xiva kabi tarixiy shaharlarda zamonaviy mehmonxonalar, aeroportlar, madaniy markazlar ochildi. Ichki turizm ham faollashdi: viloyatlararo sayohatlar, festivallar, ekskursiyalar orqali mahalliy aholi o'rtasida turizm madaniyati shakllana boshladi.

Bundan tashqari, O'zbekistonda sog'lomlashtirish turizmi, ekologik yo'nalishdagi sayohatlar, ziyorat turizmi va ekstremal sport turlari ham rivojlanmoqda. Bu esa nafaqat iqtisodiy foyda, balki mahalliy aholining bandligini ta'minlash, hududiy infratuzilmani yaxshilash, milliy madaniyatni targ'ib qilishga xizmat qilmoqda. Raqamli platformalar orqali sayohatni rejalashtirish, mehmonxonani band qilish, gid xizmatlarini onlayn olish imkoniyatlari yildan yilga ortib bormoqda. Bu esa turizmni samaraliroq va qulayroq tizimga aylantirmoqda.

Pandemiyadan keyingi davrda turizmni rivojlantirish, uni zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirish va barqaror iqtisodiy sektorga aylantirish har qanday davlat uchun dolzarb vazifadir. O'zbekiston ushbu yo'lda faol harakat qilmoqda va sayyohlar uchun nafaqat

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

tarixiy obidalarga, balki mehmondo‘stlik, osoyishtalik va o‘ziga xos milliy urf-odatlariga boy yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda. Yaqin yillarda mamlakatda turizm sohasining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini kuchaytirish rejalashtirilgan. Post-pandemiya davrida turizm endilikda faqat iqtisodiy faoliyat emas, balki inson salomatligi, madaniy aloqalar va ruhiy tiklanish vositasiga aylanmoqda.

NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqotlar va adabiyotlar tahliliga asoslanib, post-pandemiya davrida turizm sohasida bir qator muhim natijalar va o‘zgarishlar aniqlangan. Avvalo, pandemiyadan keyingi davrda sayohatga bo‘lgan yondashuv sezilarli darajada o‘zgardi. Sayyohlar endilikda sog‘liq va xavfsizlik omillariga ko‘proq e‘tibor qaratmoqda. Bu esa turizm infratuzilmasida gigiyenik sharoitlar, tibbiy xizmatlar va raqamli yechimlarning ustuvorligini oshirdi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, pandemiya global turistik oqimlarning pasayishiga olib kelgan bo‘lsa-da, ichki turizmning tiklanishi ancha tez ro‘y berdi. Ayniqsa, O‘zbekiston misolida viloyatlararo sayohatlar sonining ortgani, mahalliy diqqatga sazovor joylarga bo‘lgan qiziqish kuchaygani kuzatildi. Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlarda ichki va xorijiy sayyohlar soni bosqichma-bosqich ko‘paymoqda. Bunda davlat tomonidan turizmni qo‘llab-quvvatlash siyosati, vizasiz kirish rejimining kengaytirilishi, reklama va targ‘ibot kampaniyalari muhim rol o‘ynadi.

Tadqiqotlar raqamlashtirish jarayonlarining turizmga ijobiy ta‘sir ko‘rsatganini ham ko‘rsatmoqda. Masalan, mobil ilovalar, onlayn gid xizmatlari, virtual ekskursiyalar va QR-kodli axborot tizimlari sayohatni yanada qulay va xavfsiz qiladi. Bu esa pandemiyadan so‘ng paydo bo‘lgan ishonchsizlik muhitini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Tahlil

Ekoturizm va sog‘lomlashtirish turizmining rivojlanishi esa insonlar orasida salomatlik, tabiiy muhit va ruhiy farovonlikni qadrlash darajasining oshganini ko‘rsatadi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

Pandemiya insonlarni hayotga boshqacha nazar bilan qarashga undadi – bu esa sayohatning ham shakli, ham maqsadini o‘zgartirdi. Endi sayohat faqat ko‘ngilochar faoliyat emas, balki sog‘lom turmush tarzi va o‘zini anglash vositasi sifatida qaralmoqda. Shuningdek, so‘rovlar natijasida aniqlanishicha, ko‘pchilik sayyohlar pandemiyadan keyin kichik guruhlarda sayohat qilishni afzal ko‘radi, katta mehmonxonalardan ko‘ra, kichik oilaviy mehmonxonalar yoki eko-uylarni tanlamoqda. Bu esa mahalliy biznes va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashga olib kelmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, post-pandemiya davrida turizm yangi shakllarga, qadriyatlarga va texnologiyalarga asoslangan holda rivojlanmoqda. Bu esa turizmni faqat iqtisodiy sektor sifatida emas, balki ijtimoiy va madaniy taraqqiyot omili sifatida ham qayta talqin qilish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Xulosa o‘rnida

Post-pandemiya davrida turizm faqatgina iqtisodiy tiklanish vositasi emas, balki yangi dunyoqarash, sog‘lom turmush va madaniyatlararo muloqot vositasiga aylanmoqda. Bu davr har bir davlat, xususan, O‘zbekiston uchun o‘z turistik brendini mustahkamlash, yangi yondashuvlarni sinovdan o‘tkazish va dunyo xaritasida o‘z o‘rnini topish uchun noyob imkoniyatdir. Endi turizm – bu nafaqat sayohat, balki yangilanish, o‘zini anglash va global uyg‘unlik sari intilishdir.

Ushbu mavzu doirasida o‘rganilgan ilmiy va statistik adabiyotlar turizm sohasining pandemiyadan oldingi, pandemiya davridagi va post-pandemiya davridagi holatlarini solishtirish imkonini berdi. Xalqaro miqyosda Jahon Turizm Tashkilotining yillik hisobotlari, xususan 2020–2023-yillardagi statistik ma’lumotlar asosida sayyohlik oqimlaridagi keskin pasayish va bosqichma-bosqich tiklanish jarayonlari aniq ko‘rsatilgan. UNWTO hisobotlarida sog‘liqni saqlash standartlariga e’tibor ortganligi, ekologik turizmga qiziqishning kuchaygani va raqamli texnologiyalarning roli alohida ta’kidlanadi. Shuningdek, turizmga barqarorlik, yashil energiyadan foydalanish va mahalliy iqtisodiyot bilan integratsiyalashuv masalalari global ilmiy jurnallarda yoritilgan. O‘zbekiston misolida olib borilgan mahalliy tadqiqotlarda pandemiyadan keyingi ichki turizmning faollashuvi, yangi yo‘nalishlarning shakllanishi va hukumat tomonidan qabul qilingan strategik hujjatlar (masalan, Turizmni rivojlantirish

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-4

konsepsiyasi) asosida sohaga davlat qo‘llovi chuqur tahlil qilingan. Shu bilan birga, mahalliy olimlar tomonidan yuritilgan tadqiqotlarda sayyohlar psixologiyasi, xavfsizlik talablari va yangi turistik xatti-harakatlar ham o‘rganilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova, N. (2023). *O‘zbekiston turizmining post-pandemiya davridagi rivojlanishi*. Toshkent: Turizm va madaniyatni rivojlantirish markazi.
2. Maslow, A. H. (1943). *A theory of human motivation*. Psychological Review, 50(4), 370-396.
3. Tursunov, S. (2022). *Turizmda kognitiv yondashuvning o‘rni va ahamiyati*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
4. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2020). *Impact of COVID-19 on tourism: A global overview*. Madrid: UNWTO.
5. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2021). *Tourism recovery trends: The road to recovery*. Madrid: UNWTO.
6. World Economic Forum. (2021). *The future of travel and tourism post-COVID*. Geneva: WEF.
7. World Health Organization (WHO). (2020). *COVID-19 and tourism: Managing the impacts*. Geneva: WHO.
8. Baimuradov, M. (2021). *Turizmining barqaror rivojlanishi va ekologik sayohatlar*. Toshkent: Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish instituti.
9. Ivanov, S. & Webster, C. (2021). *The future of tourism: Post-COVID trends and challenges*. Journal of Tourism Futures, 7(1), 56-72.
10. Smith, V. L. (2020). *Tourism and the cultural economy*. Annals of Tourism Research, 84, 103-110.

